

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

# משיחות

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

זצוקל"ה נבנ"מ זי"ע

שניאורסאהן

מליובאוויטש



וא"ו תשרי, ה'תשכ"ח

חלק א – יוצא-לאור ליום הכיפורים ה'תשע"ד



יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שבעים וארבע לבריאה

מאתיים שנה להסתלקות-הילולא של כ"ק אדמו"ר הזקן

©

Published and Copyright 2013 by

**LAHAK HANOCHOS INC.**

788 Eastern Parkway Suite #408 Brooklyn, New York 11213

Tel. (718) 604-2610

E-mail: [info@lahak.org](mailto:info@lahak.org) • Internet: <http://www.lahak.org>

The Kehot Logo is a trademark of Merkos L'inyonei Chinuch, Inc.

5774 • 2013

*Printed in the United States of America*

---

---

נדפס באדיבות דפוס

The PrintHouse

538 Johnson Ave. Brooklyn N.Y. 11237

(718) 628-6700

נסדר והוכן לדפוס

על ידי חיים שאול בן חנה

בדפוס „ועד הנחות בלה"ק"

Tel. (718) 604-2610

נדפס בסיוע ולזכות בנימין בן חדוה ומשפחת פדרמן ולזכות אמם חדוה בת לאה רייזל

בס"ד.

## פתח דבר

לקראת שבת ויום הכיפורים הבעל"ט — הננו מוציאים לאור חלק ראשון מהתוועדות וא"ו תשרי ה'תשכ"ח, הנחה בלתי מוגה (תדפיס מתורת מנחם — התוועדויות כרך נא (חלקים ב'ג יצאור-לאור לש"פ תצא וש"פ תבוא תשע"ג).

\*

בתור הוספה — שלשה מכתבים (תדפיס מכרכי "אגרות-קודש", שמכינים עתה לדפוס).

\*

ויה"ר שנזכה תיכף ומיד ממש לקיום היעוד "הקיצו ורננו גו'", ומלכנו נשיאנו בראשם, וישמיענו נפלאות מתורתו, "תורה חדשה מאתי תצא".

## ועד הנחות בלה"ק

יום ההילולא וא"ו תשרי, ה'תשע"ד  
מאתיים שנה להסתלקות-הילולא של כ"ק אדמו"ר הזקן  
ברוקלין, נ"י.

### בס"ד. שיחת יום ג', וא"ו תשרי, ה'תשכ"ח.

בלתי מוגה

א. בנוגע לענין התשובה שבעשרת ימי תשובה — הנה בכללות ובמושכל ראשון הרי זה קשור עם תנועה של מרירות.

ובהקדמה:

יש תשובה נעלית כפי שהיא בשלימותה — כמדובר לעיל ע"פ דברי רבינו הזקן<sup>2</sup> — "והרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה"<sup>3</sup>.

והענין בזה:

כל נשמה, ככל שתגדל מעלתה — כיון שירדה מאיגרא רמה לבירא עמיקתא<sup>4</sup> ונתלכשה בגוף (ע"י ה"ממוצע" דנפש הבהמית), הרי זה פועל בה שאינה עומדת באותה קדושה, זכות ובהירות כפי שהיתה קודם ירידתה למטה. וכדברי רבינו הזקן<sup>5</sup> שאפילו "צדיק גמור עובד ה' ביראה ואהבה רבה בתענוגים, לא יגיע למעלות דביקותו בה" . . בטרם ירידתו לעוה"ז כו"<sup>6</sup>, כיון שהעולם ו"הגוף אינו יכול לסבול".

וזהו הטעם הפנימי והרוחני על מארזו<sup>7</sup> "על כרחך אתה חי", כי, אע"פ שהנשמה יודעת כמה ענינים במעלת עוה"ז, הרי מצד זה גופא שזוהי ירידה מאיגרא רמה לבירא עמיקתא, יש צורך ב"על כרחך" כדי לקיים גזירת הקב"ה.

ולכן נקראת יציאת הנשמה מן הגוף (אצל אלו שחיייהם היו ע"פ התורה ומצוותי) בשם עלי' — כמו ביום ה"יאָרצייט" מידי שנה בשנה, שהנשמה עולה לעולם עליון יותר, וכן אפילו מיד בהתחלת היציאה מן העולם — כיון שזהו עוה"ז הגשמי שהוא "התחתון במדרגה שאין תחתון למטה ממנו" (כדברי רבינו הזקן<sup>8</sup>), הרי מובן, שכאשר יוצאים ממנו, באים לעולם נעלה יותר.

ועפ"ז מובן שגם אצל צדיק שייך ענין התשובה כפי שהיא בשלימותה — "והרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה" — שגם בהיותה

(1) שיחת ש"פ האוינו ס"ב (לעיל ע' 26)  
 (2) לקו"ת ר"פ האוינו.  
 (3) קהלת יב, ז.  
 (4) ע"פ חגיגה ה, ב.  
 (5) תניא פל"ז (מח, סע"א ואילך).  
 (6) אבות ספ"ד.  
 (7) תניא רפ"ו.

למטה מלובשת בגוף [שהרי יש צורך בנשמה בגוף דוקא וחיים ארוכים וטובים, כדי למלא שליחותו של הקב"ה בעולם, כיון שהתורה "לא בשמים היא"<sup>8</sup>, אלא ניתנה בארץ דוקא], הנה ע"י התשובה ולאח"ז ע"י מעשים טובים<sup>9</sup>, תהי' זכה ובהירה וקדושה יותר, ובאופן שהגוף לא יפריע — ואפילו לא יעלים ויסתיר — להתאחדותה של הנשמה עם אלקות ("תשוב אל האלקים"), שזהו תכלית השלימות בטוב גופא שיכול להיות אצל נברא, שמתאחד (ע"י "אורייתא") עם קוב"ה באופן ש"כולא חד"<sup>10</sup>.

אמנם, תשובה נעלית כזו, שייכת לאלו שהם במדרגת צדיקים, שעליהם אמרו<sup>11</sup> "ראה הקב"ה בצדיקים שהם מועטים";

ואילו "מדת כל אדם" ש"אחרי' כל אדם ימשוך" היא "מדת הבינוני" (כמבואר בתניא<sup>12</sup>), והרי אצל בינוני הסדר הוא שנופלים לו מחשבות הפכיות מרצון העליון, אלא שע"י עבודתו במלחמה נגד היצה"ר הרי הוא דוחה אותם מיד, אבל, עצם העובדה שיכולה ליפול לו מחשבה הפכית, מורה שאינו במעמד ומצב שהנפש האלקית היא המושלת ושולטת בו, אלא יש גם נפש הבהמית, "ולאום מלאום יאמץ"<sup>13</sup>, כך, שלרגע לפחות גוברת הנפש הבהמית ומפילה לו מחשבה הפכית.

ולכן, בנוגע לרובא דעלמא שאינם במדרגת צדיקים (צדיק אמיתי, כמבואר בתניא<sup>14</sup>), יש צורך בתשובה שהיא פחותה בדרגא וקודמת לתשובה הנעלית ד"הרוח תשוב אל האלקים" — לא רק על ענין הישות שמצד ירידת הנשמה למטה להיות "דבר בפני עצמו"<sup>15</sup>, אלא גם על פגם וחסרון לרגע, שיכולה להיות מציאות שתיפול לו מחשבה ורצון בלתי מתאימים לרצון הבורא.

כי באמת, אילו הי' היהודי כפי שהוא ע"פ טבעו, שנפשו האלקית היא "חלק אלקה ממעל ממש"<sup>16</sup> — לא הי' שייך אפילו לרגע שתיפול לו מחשבה, ועאכו"כ רצון ותאוה, שהם היפך טבע הנפש האלקית.

וכפי שמצינו לדינא אפילו בנוגע לבהמה כפשוטה, שאם היא קופצת לאש, פטורים מכמה ענינים על שמירתה<sup>17</sup>, כיון שקפיצתה לאש מוכיחה שהיא בהמה לא נורמלית!

(8) נצבים ל, יד. וראה ב"מ נט, ב.  
 (9) ראה גם תו"מ חל"ז ע' 141. וש"נ.  
 (10) ראה זח"ג עג, א.  
 (11) יומא לח, ב. הובא בתניא פ"א.  
 (12) רפי"ד.  
 (13) ראה תו"מ ח"נ ס"ע 165 ואילך.  
 (14) פ"ט. פי"ג.  
 (15) ראה שם פל"ה (מד, ריש ע"ב).  
 (16) שם רפ"ב.  
 (17) ראה תו"מ ח"נ ס"ע 165 ואילך.  
 (18) תולדות כה, כג ובפרש"י. וראה תניא וש"נ.

ועאכו"כ בנוגע לנפש האלקית, שמצד טבעה אינה קופצת ל"אש" — שזהו כל ענין שאינו רצון הבורא, שמפריד אותה מדביקותה באלקים חיים, היפך המעמד ומצב ד"אתם הדבקים בהוי' אלקיכם חיים כולכם היום"<sup>18</sup>.

ולכן צריכה להיות אצלו התשובה על שירד ממדריגתו — שהנפש האלקית היא רק א' משני שופטים<sup>19</sup>, ולכן יכול גם השופט השני, שמצד השמאל, לזרוק מחשבה בלתי-רצויו', כיון שיש לו אותה שייכות אליו כמו שיש לשופט שמצד הימין, היצ"ט.

ותשובה זו היא פחותה שלא בערך לגבי התשובה ד"הרוח תשוב אל האלקים"; לא "דרגות" בתשובה, אלא פחיתות שלא בערך — שהרי החילוק הוא אם הנהגתו היא ע"פ טבעו של יהודי, או היפך הטבע, מצד נפש הבהמית והגוף והעלם והסתר העולם.

ומובן, שענין התשובה כפי שהוא במדריגה זו, קשור עם תנועה של מרירות, ועד למרירות עצומה, כי, כשמתבונן ש"נשמה שנתת בי טהורה היא, אתה בראתה אתה יצרתה אתה נפחתה בי ואתה משמרה בקרבי"<sup>20</sup>, ואעפ"כ נמצא במעמד ומצב שעשה ענין בלתי-רצויו', בפני מלך מלכי המלכים הקב"ה, בה בשעה ש"אתה משמרה בקרבי" — אזי בא לידי מרירות עצומה שאין למעלה הימנה.

ב. אבל אעפ"כ, ביחד עם תנועת המרירות שבתשובה, מעוררת התשובה גם תנועה של שמחה, ואדרבה, שמחה גדולה ביותר: בנוגע לעבודה דקיום המצוות — בכל מצוה ומצוה שבתורה — ישנו החיוב שעבודה זו צריכה להיות מתוך שמחה וטוב לבב, וכמ"ש הרמב"ם בספרו יד החזקה (ספר של פסקי דינים לכל אחד ואחת מישראל) בסוף הל' לולב: "השמחה שישמח אדם בעשיית המצוה .. עבודה גדולה היא", כפי שלמדים מזה ש"המלך דוד מפוז ומכרכר ("בכל עוז"<sup>21</sup>) לפני ה'"<sup>22</sup>.

ואם חסרה אצלו שמחה בשעת קיום המצוות — מובן מדברי הרמב"ם שחסרה אצלו הכרת החשיבות לציווי הקב"ה ומילוי רצונו. והגע עצמך:

ניתנה לו אפשרות לקיים ציווי של הקב"ה, בהיותו במעמדו

(21) שמואל-ב ו, יד.

(22) שם, טז.

(18) ואתחנן ד, ד.

(19) ראה תניא רפ"ג.

(20) ברכת "אלקי נשמה" (ברכות ס, ב).

ומצבו, אשר, אפילו אילו הי' תכלית השלימות שבנבראים, הרי עדיין אין ערוך נברא לבורא, ועאכו"כ אם עדיין חסר אצלו בשלימות הנבראים, וכאמור לעיל (ס"א) שרובא דעלמא הם במדרגת בינונים, ולא במדרגת צדיקים אמיתיים, ואעפ"כ, יש לו אפשרות לקיים ציווי הבורא, ולגרום עי"ז נחת-רוח להקב"ה — "נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני"<sup>23</sup>.

וכיון שאצל הקב"ה לא שייך לחלק בין הנח"ר שלו לכל שאר עניניו, הרי ע"י הנח"ר פועלים את כל הענינים אצל הקב"ה, עד להמשכת ברכה והצלחה למקיים המצוה ולכל אלו הקשורים עמו.

ובכן: אם רק מתבונן בזה אפילו שעה קלה — צריך להיות בשמחה עצומה!

ואם חסר אצלו בשמחה — סימן שלא התבונן בזה, והרי זה גופא הו"ע של קלות ראש: היתכן שיש לו ציווי ממלך מלכי המלכים הקב"ה, ואילו הוא לא מוצא לנכון להתבונן בגודל הענין שביכלתו לקיים את הציווי; ועאכו"כ אם התבונן בזה, וההתבוננות לא פעלה עליו ("עס האָט אים ניט דערנומען") שתהי' אצלו שמחה בפועל!

ואם בקיום כל מצוה ומצוה צריכה להיות שמחה גדולה ביותר — הרי מובן עד כמה צ"ל גודל השמחה בקיום מצות התשובה, שיש בה עילוי על שאר המצוות, שביכלתה לתקן את החסרון והפגם בקיום המצוות<sup>24</sup>:

בכל שאר המצוות — מצוה אחת אינה יכולה לתקן מצוה אחרת.

ואע"פ ש"העוסק במצוה פטור מן המצוה"<sup>25</sup>, וידוע הביאור<sup>26</sup> שזהו לפי שבמצוה שעוסק בה יש "מעין" המצוה שנפטר ממנה, אעפ"כ, לא שייך לומר שכאשר החסיר קיום מצוה אחת, יוכל למלא את החסרון ע"י קיום מצוה אחרת. — בקיום מצוה זו יש לו מלכתחילה מעין המצוה החסרה, אבל אין כאן מילוי החסרון של המצוה.

אך יש מצוה אחת ויחידה שכל ענינה ועיקר ענינה הוא למלא חסרונות ופגמים של שאר המצוות — שזוהי מצות התשובה, שכל ענינה שאם היו "זדונות" רח"ל, הנה ע"י תשובה מיראה יעשה מהם "שגגות", שגם ענין זה הוא תיקון שלא בערך, ועאכו"כ כשבא לתשובה מאהבה, שאז "זדונות נעשו לו כזכיות" (כדברי הגמרא במסכת יומא<sup>27</sup>), כך,

(26) ראה תו"מ שם ע' 345. וש"נ.

(27) פו, ב.

(23) תו"כ ופרש"י ויקרא א, ט. ועוד.

(24) ראה גם תו"מ ח"נ ע' 347. וש"נ.

(25) סוכה כה, סע"א. וש"נ.

שמהפך ממהות למהות: תמורת "זדונות" — נעשה (לא רק "שגגות", אלא) "זכיות"!

וכיון שעיקר ענין ותכונת התשובה היא למלא חסרונות, ויתירה מזה, להפוך עבירה למצוה — הרי מובן שבשעה שמקיים מצות התשובה, הנה למרות שמסטרא חדא יש לו מרירות עצומה על המעשים הבלתי-רצויים או על היותו במעמד ומצב שלא כדבעי, יש לו בה בעת גם שמחה עצומה יותר מהשמחה של כל המצוות כולם ושקולה כנגדם, כיון שזוהי מצוה שיכולה לפעול מילוי הפגמים והחסרונות של כל המצוות.

ג. ועוד ענין בתשובה, וממילא גם בשמחה:

נוסף לכך שהתשובה ממלאת את החסרונות של כל המצוות, ולכן גם השמחה היא כנגד שמחת כל המצוות, ישנו ענין בתשובה שהוא נעלה יותר שלא בערך לגבי שאר המצוות — כמובן ממארז"ל<sup>28</sup> "מקום שבעלי תשובה עומדין אין צדיקים גמורין יכולין לעמוד בו", כיון שע"י התשובה מגיעים למעלה יותר ממה שמגיעים ע"י מעשה המצוות, שזוהי עבודת הצדיקים.

וענין זה הוא למעלה יותר מדרגת הנשמה קודם שירדה למטה, שנפעל ע"י ירידתה למטה:

כאשר הנשמה היא למעלה, "חצובה תחת כסא הכבוד"<sup>29</sup> — הרי לא שייך אצלה ענין בלתי-רצוי; בהיותה למעלה הרי היא במעמד ומצב כפי שאמר אליהו הנביא: "חי הוי' אלקי ישראל אשר עמדתו לפניו"<sup>30</sup>, וכן הוא בנוגע לנשמת כל איש ישראל, שקודם ירידתה למטה "הוה קיימא בדיוקנאה קמי מלכא קדישא"<sup>31</sup>.

ובכללות — הרי זה מעמד ומצב של צדיקים גמורים, שלא שייך אצלם מציאות של עבירה, אפילו לא דקות של עבירה.

והעלי' שנעשית ע"י ירידת הנשמה למטה היא — שמגעת לדרגת בעלי-תשובה, שהיא למעלה שלא בערך לדרגתה הקודמת, שהרי "מקום שבעלי תשובה עומדין אין צדיקים גמורין יכולין לעמוד בו".

ולכן, למרות שכללות הירידה למטה היא באופן ש"על כרחק אתה

(30) מלכים"א יז, א.

(31) הובא בכ"מ בדא"ח בשם הזהר. וראה

זהר ח"ג קד, ב. ח"א ז, סע"ב. שם רכז, ב. רלג, ב. ח"ב צו, ב. ח"א סא, א.

(28) ברכות לד, ב. רמב"ם הל' תשובה

פ"ז ה"ד.

(29) זח"ג כט, ריש ע"ב. וראה הנסמן

בנצו"ז לזח"א קיג, א.



חי", הרי זה חדור גם עם שמחה עצומה — לכל לראש על הזכות לקבל שליחותו של הקב"ה לעשות לו ית' דירה בתחתונים<sup>32</sup>, שזוהי עיקר השמחה שיכולים למלא את רצון הקב"ה, וביחד עם זה<sup>33</sup>, כיון ש"אין הקב"ה מקפח שכר כל ברי"ו<sup>34</sup>, ניתוסף גם בנשמה עצמה עילוי שלא בערך, שמגעת למעמד ומצב של בעלי תשובה.

ומכל זה מובן, שאע"פ שכללות ענינם של עשרת ימי תשובה הוא — כשמים — ענין התשובה, שהתשובה מעוררת תנועה של מרירות, אין זו סתירה לכך שביחד עם זה חדורים בשמחה גדולה ביותר, בגלל שהקב"ה נתן לבנ"י כח להפוך זדונות לשגגות ואח"כ לזכיות, ולזכות לדרגת בעלי תשובה שלמעלה אפילו מדרגת צדיקים גמורים.

ד. ונוסף על האמור לעיל בנוגע לתנועת התשובה שהיא באופן של מרירות עצומה ביחד עם שמחה גדולה ביותר בכת אחת, שענין זה הוא בכל שנה ושנה — ישנו עילוי מיוחד בקביעות שנה זו:

דובר בהתוועדות הקודמת<sup>35</sup> שקביעות שנה זו היא באופן שהתחלתה בשלשה ימים רצופים — שני ימי ר"ה ויום השבת שאחריהם, בלי הפסק — שעם היותם בכלל (והתחלת) עשרת ימי תשובה, פוסק הקב"ה בתורתו שאסור להזכיר בהם ענין של חטא ועון ופשע<sup>36</sup>,

והיינו, שיש בכח פס"ד התורה לפעול שענין התשובה — אפילו בדרגא הפחותה, אצל מי שאוחז בדרגת הבינוני או למטה מזה — להתעלות ממעמדו ומצבו ולהגיע לדרגת בעלי תשובה, יוכל להיות בימים אלו ללא הזכרת חטא ועון ופשע, והיינו, שאינו מתעסק בתיקון באופן של התלבשות ("ליגן אין דעם"), באופן ישיר, אלא התיקון הוא באופן מקיף (שהרי באופן ישיר אסור להזכיר עון ופשע, ואפילו לא ענין של חטא).

כח זה ניתן אמנם בכל שנה, שהרי התחלת עשי"ת בכל שנה היא בשני ימי ר"ה, אבל, שני ימים אינם נחשבים ל"חזקה" בנוגע לכל הענינים; וזוהי המעלה בקביעות שנה זו, שבה ניתן כח זה במשך שלשה ימים, ו"בתלת זימני הוי חזקה"<sup>37</sup> לכל הדעות ובכל הענינים.

(32) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז.  
 ב"ר ספ"ג. במדבר פ"ג, ו. תניא רפ"ו.  
 ובכ"מ. (26)  
 (33) ראה שו"ע אדה"ז אר"ח סתקפ"ד  
 ס"ב. וש"נ.  
 (34) ב"מ קו, ריש ע"ב. וש"נ.  
 (35) שיחת ש"פ האזינו בתחלתה (לעיל ע'  
 (36) ראה שו"ע אדה"ז אר"ח סתקפ"ד  
 ס"ב. וש"נ.  
 (37) ב"מ קו, ריש ע"ב. וש"נ.  
 (38) ראה לקו"ש חט"ו ע' 311 ואילך.  
 (39) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז.  
 ב"ר ספ"ג. במדבר פ"ג, ו. תניא רפ"ו.  
 ובכ"מ.  
 (40) ראה לקו"ש חט"ו ע' 311 ואילך.  
 (41) ב"מ קו, ריש ע"ב. וש"נ.  
 (42) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז.  
 ב"ר ספ"ג. במדבר פ"ג, ו. תניא רפ"ו.  
 ובכ"מ.  
 (43) ראה לקו"ש חט"ו ע' 311 ואילך.  
 (44) ב"מ קו, ריש ע"ב. וש"נ.  
 (45) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז.  
 ב"ר ספ"ג. במדבר פ"ג, ו. תניא רפ"ו.  
 ובכ"מ.  
 (46) ראה לקו"ש חט"ו ע' 311 ואילך.  
 (47) ב"מ קו, ריש ע"ב. וש"נ.  
 (48) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז.  
 ב"ר ספ"ג. במדבר פ"ג, ו. תניא רפ"ו.  
 ובכ"מ.  
 (49) ראה לקו"ש חט"ו ע' 311 ואילך.  
 (50) ב"מ קו, ריש ע"ב. וש"נ.  
 (51) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז.  
 ב"ר ספ"ג. במדבר פ"ג, ו. תניא רפ"ו.  
 ובכ"מ.  
 (52) ראה לקו"ש חט"ו ע' 311 ואילך.  
 (53) ב"מ קו, ריש ע"ב. וש"נ.  
 (54) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז.  
 ב"ר ספ"ג. במדבר פ"ג, ו. תניא רפ"ו.  
 ובכ"מ.  
 (55) ראה לקו"ש חט"ו ע' 311 ואילך.  
 (56) ב"מ קו, ריש ע"ב. וש"נ.  
 (57) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז.  
 ב"ר ספ"ג. במדבר פ"ג, ו. תניא רפ"ו.  
 ובכ"מ.  
 (58) ראה לקו"ש חט"ו ע' 311 ואילך.  
 (59) ב"מ קו, ריש ע"ב. וש"נ.  
 (60) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז.  
 ב"ר ספ"ג. במדבר פ"ג, ו. תניא רפ"ו.  
 ובכ"מ.  
 (61) ראה לקו"ש חט"ו ע' 311 ואילך.  
 (62) ב"מ קו, ריש ע"ב. וש"נ.  
 (63) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז.  
 ב"ר ספ"ג. במדבר פ"ג, ו. תניא רפ"ו.  
 ובכ"מ.  
 (64) ראה לקו"ש חט"ו ע' 311 ואילך.  
 (65) ב"מ קו, ריש ע"ב. וש"נ.  
 (66) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז.  
 ב"ר ספ"ג. במדבר פ"ג, ו. תניא רפ"ו.  
 ובכ"מ.  
 (67) ראה לקו"ש חט"ו ע' 311 ואילך.  
 (68) ב"מ קו, ריש ע"ב. וש"נ.  
 (69) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז.  
 ב"ר ספ"ג. במדבר פ"ג, ו. תניא רפ"ו.  
 ובכ"מ.  
 (70) ראה לקו"ש חט"ו ע' 311 ואילך.  
 (71) ב"מ קו, ריש ע"ב. וש"נ.  
 (72) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז.  
 ב"ר ספ"ג. במדבר פ"ג, ו. תניא רפ"ו.  
 ובכ"מ.  
 (73) ראה לקו"ש חט"ו ע' 311 ואילך.  
 (74) ב"מ קו, ריש ע"ב. וש"נ.  
 (75) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז.  
 ב"ר ספ"ג. במדבר פ"ג, ו. תניא רפ"ו.  
 ובכ"מ.  
 (76) ראה לקו"ש חט"ו ע' 311 ואילך.  
 (77) ב"מ קו, ריש ע"ב. וש"נ.  
 (78) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז.  
 ב"ר ספ"ג. במדבר פ"ג, ו. תניא רפ"ו.  
 ובכ"מ.  
 (79) ראה לקו"ש חט"ו ע' 311 ואילך.  
 (80) ב"מ קו, ריש ע"ב. וש"נ.  
 (81) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז.  
 ב"ר ספ"ג. במדבר פ"ג, ו. תניא רפ"ו.  
 ובכ"מ.  
 (82) ראה לקו"ש חט"ו ע' 311 ואילך.  
 (83) ב"מ קו, ריש ע"ב. וש"נ.  
 (84) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז.  
 ב"ר ספ"ג. במדבר פ"ג, ו. תניא רפ"ו.  
 ובכ"מ.  
 (85) ראה לקו"ש חט"ו ע' 311 ואילך.  
 (86) ב"מ קו, ריש ע"ב. וש"נ.  
 (87) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז.  
 ב"ר ספ"ג. במדבר פ"ג, ו. תניא רפ"ו.  
 ובכ"מ.  
 (88) ראה לקו"ש חט"ו ע' 311 ואילך.  
 (89) ב"מ קו, ריש ע"ב. וש"נ.  
 (90) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז.  
 ב"ר ספ"ג. במדבר פ"ג, ו. תניא רפ"ו.  
 ובכ"מ.  
 (91) ראה לקו"ש חט"ו ע' 311 ואילך.  
 (92) ב"מ קו, ריש ע"ב. וש"נ.  
 (93) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז.  
 ב"ר ספ"ג. במדבר פ"ג, ו. תניא רפ"ו.  
 ובכ"מ.  
 (94) ראה לקו"ש חט"ו ע' 311 ואילך.  
 (95) ב"מ קו, ריש ע"ב. וש"נ.  
 (96) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז.  
 ב"ר ספ"ג. במדבר פ"ג, ו. תניא רפ"ו.  
 ובכ"מ.  
 (97) ראה לקו"ש חט"ו ע' 311 ואילך.  
 (98) ב"מ קו, ריש ע"ב. וש"נ.  
 (99) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז.  
 ב"ר ספ"ג. במדבר פ"ג, ו. תניא רפ"ו.  
 ובכ"מ.  
 (100) ראה לקו"ש חט"ו ע' 311 ואילך.  
 (101) ב"מ קו, ריש ע"ב. וש"נ.  
 (102) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז.  
 ב"ר ספ"ג. במדבר פ"ג, ו. תניא רפ"ו.  
 ובכ"מ.  
 (103) ראה לקו"ש חט"ו ע' 311 ואילך.  
 (104) ב"מ קו, ריש ע"ב. וש"נ.  
 (105) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז.  
 ב"ר ספ"ג. במדבר פ"ג, ו. תניא רפ"ו.  
 ובכ"מ.  
 (106) ראה לקו"ש חט"ו ע' 311 ואילך.  
 (107) ב"מ קו, ריש ע"ב. וש"נ.  
 (108) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז.  
 ב"ר ספ"ג. במדבר פ"ג, ו. תניא רפ"ו.  
 ובכ"מ.  
 (109) ראה לקו"ש חט"ו ע' 311 ואילך.  
 (110) ב"מ קו, ריש ע"ב. וש"נ.  
 (111) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז.  
 ב"ר ספ"ג. במדבר פ"ג, ו. תניא רפ"ו.  
 ובכ"מ.  
 (112) ראה לקו"ש חט"ו ע' 311 ואילך.  
 (113) ב"מ קו, ריש ע"ב. וש"נ.  
 (114) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז.  
 ב"ר ספ"ג. במדבר פ"ג, ו. תניא רפ"ו.  
 ובכ"מ.  
 (115) ראה לקו"ש חט"ו ע' 311 ואילך.  
 (116) ב"מ קו, ריש ע"ב. וש"נ.  
 (117) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז.  
 ב"ר ספ"ג. במדבר פ"ג, ו. תניא רפ"ו.  
 ובכ"מ.  
 (118) ראה לקו"ש חט"ו ע' 311 ואילך.  
 (119) ב"מ קו, ריש ע"ב. וש"נ.  
 (120) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז.  
 ב"ר ספ"ג. במדבר פ"ג, ו. תניא רפ"ו.  
 ובכ"מ.  
 (121) ראה לקו"ש חט"ו ע' 311 ואילך.  
 (122) ב"מ קו, ריש ע"ב. וש"נ.  
 (123) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז.  
 ב"ר ספ"ג. במדבר פ"ג, ו. תניא רפ"ו.  
 ובכ"מ.  
 (124) ראה לקו"ש חט"ו ע' 311 ואילך.  
 (125) ב"מ קו, ריש ע"ב. וש"נ.  
 (126) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז.  
 ב"ר ספ"ג. במדבר פ"ג, ו. תניא רפ"ו.  
 ובכ"מ.  
 (127) ראה לקו"ש חט"ו ע' 311 ואילך.  
 (128) ב"מ קו, ריש ע"ב. וש"נ.  
 (129) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז.  
 ב"ר ספ"ג. במדבר פ"ג, ו. תניא רפ"ו.  
 ובכ"מ.  
 (130) ראה לקו"ש חט"ו ע' 311 ואילך.  
 (131) ב"מ קו, ריש ע"ב. וש"נ.  
 (132) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז.  
 ב"ר ספ"ג. במדבר פ"ג, ו. תניא רפ"ו.  
 ובכ"מ.  
 (133) ראה לקו"ש חט"ו ע' 311 ואילך.  
 (134) ב"מ קו, ריש ע"ב. וש"נ.  
 (135) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז.  
 ב"ר ספ"ג. במדבר פ"ג, ו. תניא רפ"ו.  
 ובכ"מ.  
 (136) ראה לקו"ש חט"ו ע' 311 ואילך.  
 (137) ב"מ קו, ריש ע"ב. וש"נ.  
 (138) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז.  
 ב"ר ספ"ג. במדבר פ"ג, ו. תניא רפ"ו.  
 ובכ"מ.  
 (139) ראה לקו"ש חט"ו ע' 311 ואילך.  
 (140) ב"מ קו, ריש ע"ב. וש"נ.  
 (141) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז.  
 ב"ר ספ"ג. במדבר פ"ג, ו. תניא רפ"ו.  
 ובכ"מ.  
 (142) ראה לקו"ש חט"ו ע' 311 ואילך.  
 (143) ב"מ קו, ריש ע"ב. וש"נ.  
 (144) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז.  
 ב"ר ספ"ג. במדבר פ"ג, ו. תניא רפ"ו.  
 ובכ"מ.  
 (145) ראה לקו"ש חט"ו ע' 311 ואילך.  
 (146) ב"מ קו, ריש ע"ב. וש"נ.  
 (147) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז.  
 ב"ר ספ"ג. במדבר פ"ג, ו. תניא רפ"ו.  
 ובכ"מ.  
 (148) ראה לקו"ש חט"ו ע' 311 ואילך.  
 (149) ב"מ קו, ריש ע"ב. וש"נ.  
 (150) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז.  
 ב"ר ספ"ג. במדבר פ"ג, ו. תניא רפ"ו.  
 ובכ"מ.  
 (151) ראה לקו"ש חט"ו ע' 311 ואילך.  
 (152) ב"מ קו, ריש ע"ב. וש"נ.  
 (153) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז.  
 ב"ר ספ"ג. במדבר פ"ג, ו. תניא רפ"ו.  
 ובכ"מ.  
 (154) ראה לקו"ש חט"ו ע' 311 ואילך.  
 (155) ב"מ קו, ריש ע"ב. וש"נ.  
 (156) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז.  
 ב"ר ספ"ג. במדבר פ"ג, ו. תניא רפ"ו.  
 ובכ"מ.  
 (157) ראה לקו"ש חט"ו ע' 311 ואילך.  
 (158) ב"מ קו, ריש ע"ב. וש"נ.  
 (159) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז.  
 ב"ר ספ"ג. במדבר פ"ג, ו. תניא רפ"ו.  
 ובכ"מ.  
 (160) ראה לקו"ש חט"ו ע' 311 ואילך.  
 (161) ב"מ קו, ריש ע"ב. וש"נ.  
 (162) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז.  
 ב"ר ספ"ג. במדבר פ"ג, ו. תניא רפ"ו.  
 ובכ"מ.  
 (163) ראה לקו"ש חט"ו ע' 311 ואילך.  
 (164) ב"מ קו, ריש ע"ב. וש"נ.  
 (165) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז.  
 ב"ר ספ"ג. במדבר פ"ג, ו. תניא רפ"ו.  
 ובכ"מ.  
 (166) ראה לקו"ש חט"ו ע' 311 ואילך.  
 (167) ב"מ קו, ריש ע"ב. וש"נ.  
 (168) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז.  
 ב"ר ספ"ג. במדבר פ"ג, ו. תניא רפ"ו.  
 ובכ"מ.  
 (169) ראה לקו"ש חט"ו ע' 311 ואילך.  
 (170) ב"מ קו, ריש ע"ב. וש"נ.  
 (171) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז.  
 ב"ר ספ"ג. במדבר פ"ג, ו. תניא רפ"ו.  
 ובכ"מ.  
 (172) ראה לקו"ש חט"ו ע' 311 ואילך.  
 (173) ב"מ קו, ריש ע"ב. וש"נ.  
 (174) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז.  
 ב"ר ספ"ג. במדבר פ"ג, ו. תניא רפ"ו.  
 ובכ"מ.  
 (175) ראה לקו"ש חט"ו ע' 311 ואילך.  
 (176) ב"מ קו, ריש ע"ב. וש"נ.  
 (177) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז.  
 ב"ר ספ"ג. במדבר פ"ג, ו. תניא רפ"ו.  
 ובכ"מ.  
 (178) ראה לקו"ש חט"ו ע' 311 ואילך.  
 (179) ב"מ קו, ריש ע"ב. וש"נ.  
 (180) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז.  
 ב"ר ספ"ג. במדבר פ"ג, ו. תניא רפ"ו.  
 ובכ"מ.  
 (181) ראה לקו"ש חט"ו ע' 311 ואילך.  
 (182) ב"מ קו, ריש ע"ב. וש"נ.  
 (183) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז.  
 ב"ר ספ"ג. במדבר פ"ג, ו. תניא רפ"ו.  
 ובכ"מ.  
 (184) ראה לקו"ש חט"ו ע' 311 ואילך.  
 (185) ב"מ קו, ריש ע"ב. וש"נ.  
 (186) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז.  
 ב"ר ספ"ג. במדבר פ"ג, ו. תניא רפ"ו.  
 ובכ"מ.  
 (187) ראה לקו"ש חט"ו ע' 311 ואילך.  
 (188) ב"מ קו, ריש ע"ב. וש"נ.  
 (189) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז.  
 ב"ר ספ"ג. במדבר פ"ג, ו. תניא רפ"ו.  
 ובכ"מ.  
 (190) ראה לקו"ש חט"ו ע' 311 ואילך.  
 (191) ב"מ קו, ריש ע"ב. וש"נ.  
 (192) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז.  
 ב"ר ספ"ג. במדבר פ"ג, ו. תניא רפ"ו.  
 ובכ"מ.  
 (193) ראה לקו"ש חט"ו ע' 311 ואילך.  
 (194) ב"מ קו, ריש ע"ב. וש"נ.  
 (195) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז.  
 ב"ר ספ"ג. במדבר פ"ג, ו. תניא רפ"ו.  
 ובכ"מ.  
 (196) ראה לקו"ש חט"ו ע' 311 ואילך.  
 (197) ב"מ קו, ריש ע"ב. וש"נ.  
 (198) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז.  
 ב"ר ספ"ג. במדבר פ"ג, ו. תניא רפ"ו.  
 ובכ"מ.  
 (199) ראה לקו"ש חט"ו ע' 311 ואילך.  
 (200) ב"מ קו, ריש ע"ב. וש"נ.

ונמצא, שקביעות שנה זו מהווה זכרון והתעוררות ותוספת כח — למהר ולהרבות ולהעמיק יותר את פעולת התשובה מתוך תנועה של שמחה (ביחד עם מרירות), ובאופן שעיקר העבודה תהי' להרבות בטוב. וכיון שאפילו מעט אור דוחה הרבה חושך<sup>38</sup>, ועאכו"כ שהרבה אור דוחה מעט חושך — הרי יש נתינת כח שהעבודה להרבות באור (שזהו אופן העבודה דשני ימי ר"ה ושבת שובה) תדחה ותגרש את החושך, שבלאה"כ הי' אצלו במיעוט באיכות — שהרי אצל בניי "אפילו פושעי ישראל מלאים מצוות כרימון"<sup>39</sup>, וכיון ש"כלי מלא אינו מחזיק"<sup>40</sup>, לא נשאר מקום שיוכל לדחוק ולהכניס ("אריינשפאָרן") ענין בלתי-רצוי, להיותו מלא בדברים טובים ("מצוות") כרימון, כך, שהענינים הבלתי-רצויים "נדבקו" רק מבחוץ; וגם בכמות, הרי הרהור תשובה מהפך אותו להיות צדיק גמור, כפס"ד הגמרא בקידושין<sup>41</sup>.

ה. וע"פ האמור שגם בעשי"ת שהעבודה היא בענין התשובה מתוך מרירות, הנה ביחד עם זה יש גם שמחה גדולה — הרי זה מקשר את עשרת ימי תשובה עם "זמן שמחתנו":

לכאורה הרי הם ענינים הפכיים: זה ענין של מרירות, וזה ענין של שמחה.

אבל אעפ"כ, ידוע הענין ד"בכסה ליום חגיגנו"<sup>42</sup>, שהענינים שהם באופן של "כסה" בר"ה, באים בגילוי "ליום חגיגנו", ב"זמן שמחתנו"<sup>43</sup>. וכמו שהוא בגשמיות העולם, שבר"ה הלבנה היא בהעלם, שהרי זה עתה (בר"ח) נעשה מולד הלבנה (אחרי שהיתה תחילה בהעלם לגמרי) באופן של נקודה בלבד, וקימעא קימעא הולכת הלבנה וגדלה, עד שבחמשה עשר בחודש, "ליום חגיגנו", "קיימא סיהרא באשלמותא"<sup>44</sup>, ועד"ז בנוגע לבניי, ש"מונין ללבנה"<sup>45</sup>, כיון ש"דומין ללבנה"<sup>46</sup> ו"עתידין להתחדש כמותה"<sup>47</sup>. ומזה מובן, שכל הענינים שהם בהתגלות "ליום חגיגנו", בחמשה עשר בחודש, נפעלו "בכסה", בר"ה.

והרי אין זה באופן שמדלגים על הימים שבינתיים, בין ר"ה לט"ו

43) ראה לקו"ת דרושי ר"ה נד, סע"ג ואילך. ובכ"מ.

44) זח"ב רטו, א. ועוד.

45) סוכה כט, א.

46) ראה חדא"ג מהרש"א שם. בר" פ"ו,

ג.

38) ראה תניא פי"ב. חובת הלבבות שער יחוד המעשה פ"ה.

39) ברכות נז, א. עירובין יט, א. וש"נ.

40) ברכות מ, א. וש"נ.

41) מט, ב. וראה אר"ז סקי"ב.

42) תהלים פא, ד.

47) נוסח קידוש לבנה (סנהדרין מב, א).

בחודש, אלא מיום ליום הולך ונתמעט ה"כסה", והולך וניתוסף הגילוי — כמו בנוגע ללבנה, שבר"ה היא "בכסה", ומיום ליום הולכת וגדלה, עד שבמוצאי יוהכ"פ, בסיום עשי"ת, אזי מנהג ישראל לקדש את הלבנה<sup>48</sup>.

ומזה מובן גם בנוגע ל"זמן שמחתנו", שאף שהתחלתו בגלוי מן התורה היא בחמשה עשר בחודש השביעי — מתחילה כבר בר"ה לא רק ההכנה לזה, אלא גם הענין עצמו (אלא שאין זה כמעמד ומצב של מצוה מן התורה), והולך ומתרבה בכל יום ויום, כשם שבכל יום ויום נתגדל באורה של הלבנה, ובאורם של ישראל, כיון שבכל יום ניתוסף בלימוד התורה וקיום המצוות בכלל, ובפרט קיום מצות התשובה, שזוהי מצות עשרת ימי תשובה, ועד לתכלית השלימות ביוהכ"פ<sup>49</sup>.

ו. כל האמור לעיל (אודות הקשר של עשי"ת עם "זמן שמחתנו") הרי זה בתור הקדמה לסיום מסכתא — כרגיל להתחיל בזה,

וכיון שבשנה שעברה נערך סיום על מסכתא יומא<sup>50</sup>, הקשורה עם יוהכ"פ (ועד שבכמה ראשונים נקראת המסכתא בשם "יום הכיפורים"<sup>51</sup>) — ייערך עתה הסיום, "הדרן", על מסכת סוכה, הקשורה עם זמן שמחתנו.

וע"פ האמור — הרי זה דבר בעתו, נוסף על כללות ההלכה ששלושים יום לפני החג (ועאכו"כ שבועיים לפני החג (כדעת רשב"ג), ועאכו"כ כשנשאר פחות משבועיים) הרי זה הזמן ללימוד הלכות החג<sup>52</sup>, שניתנו בתושב"כ ובאו בביאור בתושבע"פ במסכתא שנקראת על שם החג: מסכתא סוכה.

ומסכתא זו מסתיימת בענין שלכאורה הוא היפך כללות הענין של מסכתא סוכה, כדלקמן.

ז. סיום מסכתא סוכה הוא בסיפור אודות משמרת בילגה — א' מכ"ד משמרות (משפחות) שנחלקו הכהנים, שלכל א' הי' זמן קבוע בשנה שבו שימשה בעבודת הכהנים בביהמ"ק — שנחלקה משאר המשמרות שלא לטובה, בצד ההפכי, בגלל הנהגה בלתי-רצויה, ולכן

51) רמב"ם בהקדמתו לפיה"מ. אגרת ר"ש גאון (מהדורת לוין ע' 6 וע' 33). פי' רה"ג לכלים פכ"ו מ"ד. ועוד.  
52) פסחים ו, סע"א. וש"נ. וראה שו"ע אדה"ז אר"ח רסתכ"ט.

48) רמ"א אר"ח סתכ"ו ס"ב.  
49) ראה רמב"ם הל' תשובה פ"ב ה"ו-ז.  
50) שיחת ו' תשרי דאשתקד סט"ז ואילך.  
(תו"מ חמ"ח ע' 57 ואילך).

נחלקה משאר המשמרות בג' ענינים: "חולקת בדרום וטבעתה קבועה וחלונה סתומה".

ובסיבת הדבר — הובאו בגמרא ב' טעמים: טעם אחד — בקיצור נמרץ, וטעם שני — באריכות, פלפול ושקו"ט. והרי ישנו כלל<sup>53</sup> שכאשר מצינו בש"ס שקו"ט אליבא דחד מ"ד, הרי זו הוכחה שהלכה כמותו, שהרי לא היו מפלפלים בדבריו אם "אינם משנה" ואין הדין כמותו (מלבד במקרים היוצאים מן הכלל, אבל בדרך כלל, כשאין טעם להכריח שזהו היפך הפס"ד, אזי ההוכחה לידע איזה מב' הדעות קרובה להיות הלכה כמותה — כשמוצאים בגמרא פלפול ושקו"ט בנוגע לדעה זו).

ובכן:

טעם אחד<sup>54</sup> — לפי שהיתה "משמרתו (של בילגה) שוהה לבוא, ונכנס ישבב אחיו עמו ושימש תחתיו", והיינו, שהכהנים של משמרת בילגה לא הי' זריזים, ונתעצלו בעבודת המקדש, ולכן קנסו משמרת זו. וטעם שני<sup>55</sup> — מעשה במרים בת בילגה (ממשמר בילגה היתה, וכן שמה) שהמירה דתה והלכה ונשאת לסרדיוט אחד ממלכי יוונים. כשנכנסו יוונים להיכל (בימי מתתיהו בן יוחנן), היתה מבעטת בסנדלה על גבי המזבח ואמרה, לוקוס לוקוס (זאב בלשון יווני, שהרי המזבח נמשל לזאב<sup>56</sup>), עד מתי אתה מכלה ממונן של ישראל (ע"י הקרבנות שמקריבין עליו<sup>57</sup>), ואי אתה עומד עליהם בשעת הדחק [והיינו, שישנה מציאותו של המזבח בשלימותו, שהרי "היתה מבעטת .. ע"ג המזבח", ואעפ"כ, בשעה שישראל זקוקים להגנה מפני היוונים, "בעת צרתם"<sup>58</sup>, אין המזבח מסייע להם, אלא היוונים מושלים על ישראל ועל ביהמ"ק]. וכשמעו חכמים בדבר (לאחר שגברה יד בית חשמונאי), קבעו את טבעתה וסתמו את חלונה".

ובנוגע לטעם זה — יש שקו"ט בגמרא:

"למאן דאמר מרים בת בילגה שהמירה דתה, משום ברת' קנסינן ל' לדידי' (אפילו לאבוה מי הוה לן למיקנסי'), אמר אביי, אין, כדאמרי אינשי שותא דינוקא בשוקא או דאבוה או דאימ" (משל הדיוט הוא, מה

(56) ב"ר פצ"ט, ג בסופו. וראה בארוכה לקו"ש חט"ו ע' 447. ע' 457-8. וש"נ. חכ"ה ע' 276.

(53) ראה יד מלאכי כללי הש"ס כלל תט"ת.

(54) טעם הב' בגמרא ("ויש אומרים").

(55) טעם הא' בגמרא (ובפרש"י).

(57) ראה חדא"ג מהרש"א כאן.

(58) לשון הרמב"ם בפיהמ"ש כאן.

שהתינוק מדבר בשוק, מאביו או מאמו שמע, אף זו, אם לא שמעה מאבי שהי' מבזה את העבודה, לא אמרה כן).

והגמרא מוסיפה לשאול: "ומשום אבזה .. קנסינן לכולה משמרה, אמר אביי, אוי לרשע אוי לשכיננו", שלכן נענש גם "שכיננו" של אותו אב שנערה זו חזרה על הנהגתו — המשמרת כולה.

ו"כדי לסיים בדבר טוב" (כמבואר במפרשים<sup>57</sup>) — מסיימת הגמרא: "טוב לצדיק טוב לשכיננו", וכפירוש רש"י: "דמדה טובה מרובה"<sup>59</sup>.

ה. ובכן, סיום המסכתא אודות הקנס של משמרת בילגה בגלל הנהגת מרים בת בילגה — הוא לכאורה היפך תוכן ענינה של מסכת סוכה:

ענינה של סוכה הוא — כמבואר בתחילת המסכתא: "סוכה שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה פסולה", ומבואר בגמרא: "מנא הני מילי .. דאמר קרא<sup>60</sup> למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל, עד עשרים אמה אדם יודע שהוא דר בסוכה, למעלה מעשרים אמה אין אדם יודע שדר בסוכה, משום דלא שלטא בה עינא".

כלומר: ענינה של מצות סוכה הוא — שאע"פ שכבר עברו כו"כ דורות מאז ש"בסוכות הושבתי" (שהרי מאורע זה הי' "בהוציאי אותם מארץ מצרים"<sup>60</sup>), הנה בבוא הזמן דסוכות, צריך לזכור ש"בסוכות הושבתי את בני ישראל",

וזכרון זה צריך להיות באופן של ידיעה ("למען ידעו גו'"), כפי שמפרש רבינו הזקן<sup>61</sup> "שמקשר דעתו כו' ויתקע מחשבתו בחוזק", ולא מספיק שישאר בידיעתו, אפילו ידיעה עמוקה, אלא צריך להתבטא בענין של מעשה בפועל — "שיהי' אוכל ושותה ודר בסוכה כו'"<sup>62</sup>, היינו, שכל פרטי עניניו, אכילתו ושתיתו וכו' (כל פרטי הענינים שמונה הרמב"ם בהל' דעות<sup>63</sup> שבהם "החכם ניכר"), צריכים להיות חדורים בזכרון וידיעה ש"בסוכות הושבתי את בני ישראל", ועד שאפילו השינה — שאז לא שייך לכאורה ענין של שכל וידיעה והרגשה — צריכה להיות בסוכה<sup>64</sup>.  
ובכן: מצד ענינה של מצות סוכה — היתה נערה זו (מרים בת

63 רפ"ה.

64 שו"ע אדה"ז או"ח סתול"ט ס"ד.

וש"נ.

59 יומא עו, א. וש"נ.

60 אמור כג, מג.

61 תניא ספ"ג.

62 רמב"ם הל' סוכה פ"ו ה"ה.

בילגה) צריכה לזכור ש"בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציאי אותם מארץ מצרים", אחרי שבנ"י היו כו"כ שנים בשעבוד מצרים בעבודת פרך כו'.

יתירה מזה: נערה זו היתה בעת מלחמת יון, שהיתה בזמן בית שני, וממילא ידעה שבמשך שבעים שנה הי' ביהמ"ק חרב, ואעפ"כ, גם בזמן החורבן, וגם באותה שנה שהיוונים כבשו את ארץ ישראל (גם קודם נס חנוכה), היו בנ"י חייבים במצות סוכה, בגלל ש"בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציאי אותם מארץ מצרים", והיינו, שזוכרים את נסי הקב"ה, ולא רק בתור זכרון לימים שעברו, אלא באופן שגם עכשיו יש אצלם ענין של מעשה בפועל — ישיבה בסוכה, אכילה ושינה בסוכה — בתור הכרת תודה.

וא"כ, אילו היתה נערה זו זוכרת ומתבוננת בענינו של חג הסוכות, לא הי' מקום לטענתה "עד מתי כו' ואי אתה עומד עליהם בשעת הדחק" — שהרי גם אחרי שעבוד מצרים היו נסים כו', וכן אחרי חורבן ביהמ"ק נבנה בית שני (כפי שידועת בעצמה, שהרי מאורע זה הי' בימי בית שני, אחרי שבאמצע היו שבעים שנה של חורבן), וכמו"כ עתה, בודאי יושיע הקב"ה את בני".

ועפ"ז נמצא, שהסיום של מסכתא סוכה הוא היפך התחלת המסכתא, והיפך כללות ענין הסוכה!:

ואעפ" שסיום המסכתא הוא ב"טוב לצדיק וטוב לשכיניו" — הרי (נוסף לכך שסיום זה הוא רק "כדי לסיים בדבר טוב") עדיין צריך לבאר את השייכות של "טוב לצדיק כו'" למצות סוכה או להתחלת מסכתא סוכה, כדי לתקן ולתרוץ את הסתירה שבין הסיום הנ"ל (אודות מרים בת בילגה) להתחלת מסכתא סוכה.

ט. ויש להוסיף ולבאר גם בנוגע לג' הענינים שנבחרו לבטא את החילוק בין משמרת בילגה (בגלל הנהגה בלתי-רצויה) לשאר המשמרות, ש"חולקת בדרום וטבעתה קבועה וחלונה סתומה" (אף שהיו יכולים למצוא ענינים אחרים) — שיש בזה חילוק בין פירוש רש"י ופירוש המשניות להרמב"ם, וכפי שיתבאר לקמן (סכ"ח) שאין זה רק ב' פירושים שונים (שאינן שייכות וגם לא סתירה ביניהם), אלא זהו חילוק עיקרי בכללות השיטה; ועפ"ז תתבאר גם השייכות ונעיצת סוף המסכתא בתחילתה, ותחילתה בסופה.

והעיקר — כהסיום דמסכתא סוכה — "טוב לצדיק וטוב לשכיניו":

"צדיק" — קאי על הקב"ה, "צדיקו של עולם"<sup>65</sup>, שהוא עצם הטוב, ומטבע הטוב להיטיב<sup>66</sup>.

"שכנו" — קאי על כל אחד מישראל שהוא שכנו של הקב"ה, כיון שלכל אחד מישראל יש יצר טוב ויאפילו בינוני שיש לו שני שופטים (כנ"ל ס"א), הנה ה"שכן" שלו הוא היצ"ט], נפש אלקית, שהיא "חלק אלקה ממעל ממש"<sup>67</sup> ד"צדיקו של עולם".

וזהו "טוב לצדיק טוב לשכנו" — שהקב"ה (צדיק) ממשיך טוב לכל אחד מישראל (שכנו), שתהי' לו חתימה וגמר חתימה טובה, ובאופן של רוב טוב — כפי שמסיים רש"י את המסכתא ב"מרובה מדה טובה", ובאופן שנקרא "רוב" ע"פ תורה — "עד שיבלו שפתותיכם מלומר די"<sup>67</sup>, למעלה ממדידת האדם,

וכל זה יומשך — כמדובר לעיל (ס"ח) בנוגע למצות סוכה — בכל עניני האדם עד לענינים גשמיים כפשוטם, כל עשרת הענינים שמונה הרמב"ם<sup>68</sup>: "במאכלו ובמשקהו ובבעילתו ובעשיית צרכיו ובדבורו ובהילוכו ובמלבושו ובכלכלו דבריו ובמשאו ובמתנו" — שכל ענינים אלו ימשכו מ"טוב לצדיק" ל"שכנו", באופן ש"מרובה מדה טובה", כך, שלמטה מעשרה טפחים תהי' שנה מבורכת בכל הענינים הגשמיים והרוחניים גם יחד, בבני חיי ומזוני, ובכולם — רויחי,

ועד לנקודה הפנימית — שבקרוב ממש תבוא הגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, ונזכה לישוב בסוכת עורו של לוי<sup>68</sup>.

\* \* \*

י. האמור לעיל (ע"ד השמחה שבענין התשובה) הו"ע הקשור עם כל יום מעשרת ימי תשובה; והמיוחד ביום זה בשבילי — שזהו ה"יאָרצייט" של אמי מורתי.

וענין זה שייך להמדובר לעיל אודות סיום מסכת סוכה, שכל השקו"ט בגמרא היא אליבא דהמ"ד שהטעם שקנסו את משמרת בילגה הוא בגלל "נערה אחת מהם"<sup>67</sup> שהתנהגה שלא כדבעי, ובגלל זה קנסו לא רק את אבי' ואמה, אלא נעשה היזק לכל המשמרת כולה — שמזה רואים עד כמה נוגע גם חינוך הבנות<sup>69</sup>.

(67) שבת לב, סע"ב. וש"נ.

(68) ב"ב עה, א.

(69) ראה גם תר"מ חמ"ט ע' 9. וש"נ.

(65) ב"ר פמ"ט, ט. הובא בפרש"י עה"ת

וירא יח, כח.

(66) ראה הנסמן בלקו"ש חכ"ד ע' 334

(בהערה).

ושלא כטעות העולם שבעיקר צריכים להשתדל ("פאָרלייגן זיך") בנוגע לחינוך הבנים, ואילו בנוגע לחינוך הבנות, יכולים לצאת ידי חובה ע"י אמירה אחת או שתיים ("אַ וואָרט אָדער צוויי ווערטער") בנוגע להנהגת הבית וכו' — הנה על זה בא הלימוד מסיפור הגמרא הנ"ל, שבו רואים מה אירע בגלל חסרון בהשתדלות בחינוכה של נערה אחת בקטנותה.

יא. ובפרטיות יותר:

מדובר אודות נערה שידעה אודות ענינו של המזבח, שמקריבים עליו קרבנות, ותפקידו לעמוד לישראל בעת צרתם — ככל הידיעות שהיו לה גם ללא השתדלות מיוחדת, בגלל היותה בת כהן. אלא שהי' חסר בהשתדלות בנוגע לחינוכה של אותה נערה מתוך יראת ה' כדבעי — שלא הבטיחו שתהי' מוכנה להתמודד עם נסיון גדול במעמד ומצב של העלם והסתר:

מדובר אודות זמן של מצור ומצוק — מצד נצחון היוונים שמשלו ושלטו בכל ארץ ישראל, ועד שהיתה להם שליטה גם בביהמ"ק, כדברי הגמרא במסכת שבת<sup>70</sup> ש"טמאו כל השמנים שבהיכל!"

ומובן גודל הקושי לעמוד בנסיון ולא להתפעל מההעלם וההסתר — כשרואים שהיוונים כבשו את ביהמ"ק, יחד עם קדש הקדשים, מקום שאפילו למלאכים אסור להכנס בו<sup>71</sup>, וגם הכהן גדול נכנס לשם רק "אחת בשנה"<sup>72</sup>, ולעבודה קבועה בלבד, ואילו עכשיו מטיילים ושולטים שם היוונים!

והגע עצמך:

היוונים לא טענו שרצונם להחריב את ביהמ"ק; אדרבה — טענו היוונים לבני: המשיכו להחזיק בביהמ"ק ("געזונטערהייט, האַלט זיך דעם ביהמ"ק"), אבל עליכם להקריב בביהמ"ק "דל"ת אל"ף"<sup>73</sup>; תדליקו את המנורה, אבל, בשמנים טמאים!

והיינו, שאין זה כמו בזמן הרומאים שכבשו את ביהמ"ק ושרפוהו, כך, שביהמ"ק אינו קיים, אלא ביהמ"ק עומד על מכונו, עם קדש הקדשים, ההיכל והעזרה, ושם מטיילים יונים ומנהלים את ה"עבודה" לפי הנוסח שלהם!

(73) = "דבר אחר" (ראה מגילת אנטיוכוס.

מדרש חנוכה. ובכ"מ).

(70) כא, ב.

(71) ראה ירושלמי יומא פ"ה סה"ב.

(72) ס"פ תצוה. אחרי טז, לד.



ולכאורה, במעמד ומצב כזה, שנמשך לא שנה אחת ולא שתי שנים כו', ורואים שאין הקב"ה עומד לישראל בעת צרתם — הנה גם כשישנו ענין החינוך, הרי זה נסיון גדול להשאר עם בני", ולא להצטרף ליוונים!...

יב. וחסרון זה בהשתדלות בחינוך כדבעי — השפיע והשאיר כתם לא רק על בית אבי' ואמה, אלא גם על כל המשמרת כולה (מטעם "אוי לרשע ואוי לשכיניו"), ש"חולקת בדרום וטבעתה קבועה וחלונה סתומה" — אע"פ שעבודת כ"ד משמרות כהונה ביהמ"ק היתה נעשית ע"י זכרים, ולא ע"י בנות (ורק בנוגע לאכילת קדשים יש קדשים שנאכלים גם "לנשיהם ולבניהם ולעבדיהם"<sup>74</sup>).

ופלא גדול יותר — שענין זה נקבע לא רק בדור ההוא, אלא על כל הדורות כולם, עד שיבנה ביהמ"ק השלישי ע"י משיח צדקנו, שאז יקויים היעוד<sup>75</sup> "את רוח הטומאה אעביר מן הארץ".

והענין בזה:

לכאורה אינו מובן: אפילו אם מטעם "אוי לרשע ואוי לשכיניו" שייך הדבר לכל המשמרת — מהי אשמתה של משמרה זו בדור שלאח"ז?!

הרמב"ם בפירוש המשניות מבאר אמנם ש"קבעו זה לדורות משום והנשארים<sup>76</sup> ישמעו וייראו", אבל, כיון שמדובר בעונש שיש בו בזיון, אין מקום לומר שיבזו משמרת שלימה "משום והנשארים ישמעו וייראו" בלבד, אם לא היתה לה איזו שייכות ונגיעה בזה.

ויש לומר הפירוש הפנימי בזה — שהחסרון בחינוך של אותה נערה נקבע לכל הדורות כולם, היינו, שרישומו ניכר דור אחר דור, ולכן "הנשארים ישמעו וייראו", שכל הדור, כל המשמרת, ועאכנו"כ כל המשפחה, יתמסרו להבטיח שהחינוך של נערה זו יהי' כדבעי.

יג. והנה, גם הסיפורים שבתורה הם חלק מ"תורה" מלשון הוראה<sup>77</sup>, ולא סתם סיפור יפה, שהי' מספיק לאמרו בקיצור, ומבלי לעשותו חלק מתורה שבע"פ, שעל זה פוסק הרמב"ם<sup>78</sup> ש"האומר שאין התורה מעם ה', אפילו פסוק אחד אפילו תיבה אחת, אם אמר משה אמרו

77) ראה רד"ק לתהלים יט, ח. גו"א ר"פ בראשית (בשם הרד"ק). זח"ג נג, ב.  
78) הלי' תשובה פ"ג ה"ח.

74) זבחים נה, א (במשנה).  
75) זכרי' יג, ב.  
76) פ' שופטים יט, כ.

מפי עצמו, הרי זה כופר בתורה, וכן הכופר בפירושה והוא תורה שבעל פה" (גם אם אומר על ענין אחד בפירוש דתושבע"פ שלא ניתן למשה מסיני).

ועד"ז בנוגע לסיפור הנ"ל — שמזה למדים הוראה לכל הדורות עד כמה צריך להשקיע כחות בנוגע לחינוך של בן ישראל ובת ישראל, שכאור"א מהם הוא בן כהן ובת כהן, שכן, אע"פ שבין בני" גופא יש חילוק בין כהנים לויים וישראלים, הרי בערך לאומות העולם נחשב כל אחד מישראל לכהן, כמ"ש בפ' יתרו<sup>79</sup> "והייתם לי סגולה מכל העמים כי לי כל הארץ ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש".

וענין זה נוגע לא רק לילד עצמו, שילך בדרך תורתנו "תורת חיים", אלא זה נוגע להוריו ולכל משפחתו, לכל השכונה ("לשכינו"), לכל הדור, וגם לכל הדורות כולם — כפי שרואים בסיפור הנ"ל את התוצאה של החסרון בענין החינוך בנוגע לכל הדורות, והיינו, שחינוך בן ובת ישראל הו"ע שנוגע לא רק לשעתו, אלא לכל הדורות כולם, וכמשל נטיעת הגרעין<sup>80</sup>, שע"י נטיעה אחת שלא כדבעי, נעשה היזק רח"ל לכל הדורות כולם, וע"י התיקון בגרעין, נעשה תיקון לכל הדורות כולם.

יד. ומרובה מדה טובה מהמדה ההפכית<sup>59</sup>:

כאשר מתמסרים לחינוך בני ובנות ישראל מתוך השתדלות ויגיעה גדולה עד לענין של מסירת נפש — אזי פועלים את הענין שאמרה חנה בשירתה: "עקרה ילדה שבעה"<sup>81</sup>, כמבואר במפרשים<sup>82</sup> ש"מה שאמר שבעה אינו דוקא . . (אלא) דרך הכתוב כשירצה לומר רבים יאמר שבע", וכן הענין ד"רבת בנים אומללה"<sup>81</sup> — כמדובר פעם<sup>83</sup> בארוכה שלכאורה אינו מובן: היתכן שחנה אומרת בשירתה להקב"ה "רבת בנים אומללה", הרי מצינו אפילו בנוגע למצריים, שכאשר "מעשה ידי טובעין ביים", לא מניח הקב"ה למלאכים לומר שירה<sup>84</sup>, ואילו כאן אומרת חנה שירה להקב"ה על זה ש"רבת בנים אומללה"?! — אך הפירוש בזה, שבני פנינה ("רבת בנים") שנתחנכו על ידה באופן ש"כעסתה צרתה גם כעס"<sup>85</sup> (כמבואר בארוכה בסיפור הדברים<sup>86</sup>), נכרתו ("אומללה" מלשון

(79) יט, ו. ראה שיחת ר' תשרי דאשתקד ס"ז

(80) ראה גם תו"מ חכ"ז ע' 82. וש"נ. (תו"מ חמ"ח ע' 50 ואילך). וש"נ.

(81) שמואל-א ב, ה. (84) מגילה יר"ד, ב.

(85) שם א, ו. (82) פי' הרד"ק.

(86) פרש"י ורד"ק עה"פ.

כריתה<sup>87</sup>) מאופן החינוך של פנינה, והצטרפו לבני חנה (ה"עקרה" ש"ילדה שבעה"), היינו, שגם הם נעשו הילדים של חנה, שמקבלים חינוך באופן ש"עלץ לבי בה' . . אל תרכו תדברו גבוהה גבוהה"<sup>88</sup>, ועד ש"וירם קרן משיחו"<sup>89</sup>, שזהו הנצחון של הקב"ה בעניני עוה"ז, ועאכו"כ בענינים רוחניים.

והיינו, שע"י ההשתדלות בענין החינוך פועלים גם על אלו שהתחנכו עד עתה באופן בלתי-רצוי — לכרות אותם מהחינוך הבלתי-רצוי, ולצרף אותם אל בני הראויים לשמם, שכל אחד מהם נקרא בן אברהם יצחק ויעקב ובת שרה רבקה רחל ולאה.

וכך מעמידים "זרע ברך הוי"<sup>90</sup>, ויוצאים לקבל פני משיח צדקנו — אחרי ש"יכלו כל נשמות שבגוף", "נשמות שבאותו אוצר ששמו גוף"<sup>91</sup> — עם מחנות וצבאות ישראל, "בנערינו ובזקנינו גו' בבנינו ובבנותינו"<sup>92</sup>, ומעמידים כל הענינים על תילם, החל מירושלים עיר הקודש, וכל ארץ ישראל, וכדברי חז"ל<sup>93</sup> "עתידה ירושלים שתתפשט בכל ארץ ישראל, ועתידה ארץ ישראל שתתפשט בכל הארצות", בקרוב ממש, בביאת משיח צדקנו.

\* \* \*

91) יבמות סב, סע"א ובפרש"י. וש"נ.  
 וראה תוד"ה אין בן דוד — ע"ז ה, א.  
 92) בא יו"ד, ט.  
 93) פס"ר פ' שבת ור"ח. יל"ש ישעי' רמז תקג. ספרי ר"פ דברים.

87) מצו"ד ומצו"צ שם ב, ה.  
 88) שם, א"ג.  
 89) שם, יו"ד.  
 90) ישעי' סא, ט.

## הוספה



ביה, עריה, תשי"ט.

האברך הנו"נ ווי"ח אי"א וכי מהר"ש שי

שלום וברכה!

במענה על שאלותיו שמסר לי אביו הרה"ג וכי וכי שי, ומשי"כ במכתבו :  
 (א) במה שאנו אומרים בתפלת נעילה : מדה"ר עלינו התגלגלי כו' — והרי  
 כתב הצ"צ (בשרש מצות התפלה פ"ז) שדברי הק"ן ספ"ק דר"ה שגמגם בנוסח  
 זה נכוחים ולפע"ד — של הצ"צ — הי' ראוי לומר אה"ר גלגל עלינו מדה"ר ותו  
 לא.

מענה : (א) לא כתב זה הצ"צ בהחלט כ"א בגדר שקו"ט וידוע עד כמה  
 נזהרו חז"ל מלבטל מנהג.

(ב) שרש מצות התפלה כתבו הצ"צ, במהדו"ק עכ"פ, עוד בחיי  
 אדה"ז (תקס"ז) ובדרוש מהצ"צ הגהות על התו"א, היינו  
**מאחר שנת תקצ"ז**, שאז נדפס התו"א בפעם הראשונה, מחזק  
 ומבאר ע"פ דא"ח אמירת הפיוט מכניסי רחמים כו' וא"כ  
 הי"ה לפיוט הנ"ל.

---

**לאח"ז** : לתחלת מכו' זה : אמירת פיוט מדה"ר כו' וכיו"ב.

בשו"ת יודא יעלה — לר"י אסאד — ח"א סכ"א : בשו"ת שמש צדקה חאו"ח כג"כד מראה  
 פנים לכל צד. חתי"ס שו"ת או"ח קסו. ענפים לעקרים ב, כח. מו"נ ג, ג. בתניא רבתא לרי'  
 יחיאל הלי' ר"ה מסתייע מסנה' עה"פ היערוך שועך לא בצר. מג"א סי' ס"ח.

---



נשלחה על נייר המכתבים של המל"ח.

מהר"ש : ריבקיץ. אגרות נוספות אליו — אג"ק ח"ל אגרת יא'תר, ובהנסמן בהערות שם.  
 (א) במה שאנו אומרים כו' : חלק מסעיף זה נעתק ב"הוספה לליקוטי מנהגים ר"ה ויוהכ"פ"  
 שנדפסה בסוף קונטרס קטו (תשרי תשט"ו) ; ספר המנהגים חב"ד ע' 64. ובכ"מ. וראה גם אג"ק  
 ח"א אגרת ג'תרסג.

מדה"ר : = מדת הרחמים.

(בשרש מצות התפלה פ"ז) : דרמ"צ ק"ו, א.

הק"ן : = הקרבן נתנאל.

אה"ר : = אב הרחמים.

מסנה' עה"פ היערוך שועך לא בצר : איוב לו, יט. סנהדרין מד, ב.

וז"ל הצ"צ שם בהגהות לד"ה נר חנוכה פ"ג: מכניסי רחמים הכניסו תפילותינו כו' וקשה ע"ז שנראה כאילו משים אמצעים ח"ו להקב"ה וזהו איסור גמור כו' אך הענין כי אין הפי' שמבקשין מהן דבר ח"ו רק להיות בבחי' שליח להוליך השפע מלמעלמ"ט וכן הם מעלים התפלות כאמרם בגמ' ובזו' פ' שמות כו'. עכ"ל בהנוגע לעניננו.

(ב) מה שלא ציינתי בקונטרס י"ב תמוז ע' 7 — בענין ע"ס הגנוזות — גם לד"ה קרוב ה' תרס"ח. וכן במק"א לדרוש דפי משפטים תרפ"ה.

מענה: כבר כתבתי בהקדמתי לשיחת חה"פ תשי"ג שכוונתי בציוני לא לסמן כל המקומות הידועים לי שמדובר בהם ע"ד הנושא, כ"א להקל על הלומד ע"י שמראים לו עוד מק"א שמדובר בהם עדי"ז **בביאור יותר**, ולכן ציינתי, אם רק אפשר הדבר, למאמרי וספרי דא"ח **המצויים**. וד"ה קרוב ה' הנ"ל אינו מצוי כלל. ובנוגע לד"ה זה יתנו דפי משפטים הנ"ל — אינו אצלי וגם לא ראיתי.

למכתבו דועש"ק אחרי תש"ח. ובקיצור נמרץ ואתו הסליחה:

(א) אין הנידון דומה . . .

בהוספה למכתבי של כ"ז ניסן תש"ח (א) משי"כ בד"ה וירח ה' תש"ח בציור הנבראים דיש מהם מרובעים — כן הוא בשערי אורה לר"י גיקטליא ש"ו וז"ל: שנבראו כל הנבראים בדין ישר . . . ברי' זו . . . עגולה וזו מרובעת. (ב) כעין מאורע הר"פ בעל ההפלאה מובא אודות הר"ג קיטעווער (במכ"י הבעש"ט הנדפס בגנוי נסתרות ובהוספה לסי' טעהמ"צ להצ"צ) אבל שם החליפו בסומא

בהגהות לד"ה נר חנוכה פ"ג: אוה"ת בראשית (כרך ה) תתקמ"ט, א. בקונטרס י"ב תמוז ע' 7: הוא קונטרס חג הגאולה יב"ג תמוז ה'תש"ח (קונטרס נט). נדפס לאח"ז בשה"מ תש"ח ע' 237 ואילך. — וראה שם ע' 243.

לד"ה קרוב ה' תרס"ח: מיום ב' דחה"ש. נדפס בשה"מ תרס"ח (קה"ת, תשמ"א) ע' קצו ואילך. לדרוש דפי משפטים תרפ"ה: ד"ה זה יתנו. נדפס בשה"מ תרפ"ה (קה"ת, תשמ"ו) ע' קסו ואילך. בהקדמתי לשיחת חה"פ תש"ג: לקר"ד לקוט כג. נדפס בלקר"ד ח"ג ת, א ואילך. — וראה שם תא, א.

למכתבו דועש"ק אחרי תש"ח: נדפס בקובץ יגדיל תורה נ"י. חוברת מא סי' נח.

(א) אין הנידון דומה: כאן בא הנדפס באג"ק ח"ב אגרת שסא. בהוספה למכתבי של כ"ז ניסן תש"ח: אג"ק שם אגרת שס. — ב' ההוספות דלהלן נעתקו שם בשוה"ג כ"הוספה לאחר זמן".

בד"ה וירח ה' תש"ח: מש"פ נח. נדפס בשה"מ תש"ח ע' 67 ואילך. — וראה שם ע' 72, ובהנסמן באג"ק שם (ע' שלד) הערה ד"ה במענה על קושיתו. מאורע הר"פ בעל ההפלאה: ראה אג"ק שם (ס"ע שלו). וש"נ. במכ"י הבעש"ט הנדפס בגנוי נסתרות: ח"א סימן קמג (ע' מב). ובהוספה לסי' טעהמ"צ להצ"צ: בציונים והערות לדרמ"צ מצות האמנת אלקות.

ונתפקח. וי"ל טעם החילוק, כי הרג"ק נענש על כבוד ת"ח, עיני העדה. והר"פ — על כבוד התורה שהיא חיות פנימי דכל רמ"ח איברין וכידוע בחילוק דתומ"צ.

בברכת חוגמח"ט,

### הרב מנחם שניאורסאהן

ע"פ בקשתו מוסג"פ מכתבו אלי.

## ב

ב"ה, ראש חודש כסלו ה'תשכ"ב  
ברוקלין, נ.י.

מר יצחק שי' מאור

שלום וברכה!

ת"ח בעד שימת לבבו לשלוח לי מאמרו בשבועון "אגרת", ותקותי שגם להבא ישלח לי עניני דפוס ופרסומים שידפיס.

בראותי רוח מאמרו, תקותי שהשפעת הנאמר בו תהי' ניכרת בפעולותיו משך כל השנה, שהרי תכלית יום הכיפורים שהוא יום אחד בשנה, הוא להמשיך השפעתו בכל ימות השנה ובהתאם לסיסמה של חכמינו זכרונם לברכה — המעשה הוא העיקר.

וכיון שואהבת לרעך כמוך הוא כלל גדול בתורה, ומודגש בתורת החסידות, תקותי שענינו תהי' טובה בסביבתו בכיוון זה, ובפרט על פי כתבו שהוא מגזע חב"ד,

---

ת"ח, עיני העדה: שלח טו, כד. וראה ב"ב ד, א. שהש"ר פ"א, טו (ב). אגה"ק סי"ד (קכ, ב). וכידוע בחילוק דתומ"צ: ראה לקו"ת במדבר יג, א ואילך. ובכ"מ.

## ב

מר יצחק שי' מאור: אשדות יעקב, עמק הירדן.

מאמרו בשבועון "אגרת": במכתבו לרבינו כותב הנמען: "שלחתי היום לכבודו בדואר האויר "אגרת" מס. 504, שבועון איחוד הקבוצות והקיבוצים, תוך הנחה, שהרבי ימצא עניין בע"ע 8-9 שבגליון. דיברתי על כך עם ידידי היקר זלמן שור, והוא יעץ לי לשלוח את הגליון לרבי". לסיסמה של חכמינו .. המעשה הוא העיקר: אבות פ"א מי"ד.

שואהבת לרעך כמוך הוא כלל גדול בתורה: קדושים יט, יח ובתו"כ ופרש"י.

על פי כתבו שהוא מגזע חב"ד: במכתבו שם — ש"מוצאי מ"גזע" החב"דיים. אבי ז"ל מנחם מנדל מאירסון היה בצעירותו תלמידו של הרב ר' חיים דון-יחיא זצ"ל בדריסא ונשא את בתו לאשה, היא אמי ז"ל הדסה לבית דון-יחיא"; ובהמשך מכתבו — ש"הגעתי לכאן מריגה

ויהי רצון שיהיי זה באופן דמוסיף והולך מוסיף ואור, כמצות נר חנוכה, באור תורה ונר מצוה.

בכבוד ובברכה.

ג

בי"ה, ימי הסליחות, היתשכיט  
ברוקלין, נ.י.

הרה"ג הווי"ח אי"א נו"נ כו'  
הדיין ש' זלמן יוסף שי

שלום וברכה!

לקראת השנה החדשה, הבאה עלינו ועל כל ישראל לטובה ולברכה, הנני בזה להביע ברכתי, לו ולכל אשר לו, ברכת כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה בגשמיות וברוחניות.

בכבוד ובברכה.

מכי נתקבל. ובמשי"כ בנאמנות רופא ביוהכ"פ — להעיר ג"כ משדי חמד מעי יוהכ"פ ס"ג סק"ה. וש"נ.

\*\*\*

אני מקבל... יתברך  
בשנת ה'תר"ס  
ביום חתומי - אהרן יוסף  
אשר הוא אבן יוסף  
ע"פ סג"ה יוסף

(נולדתי בליבאווא בשנת 1900) ... מדי פעם מבקר אני בכפר חב"ד (בי"ט כסלו ועוד) מתוך יחס פנימי לאותו זרם רוחני, שאת אורתו ספגתי בימי ילדותי בבית הורי ז"ל ובבית המדרש בליבאווא, שקראנו לו בפשטות "מנין" ...".

דמוסיף והולך .. כמצות נר חנוכה: שבת כא, ב. טושו"ע או"ח סתרע"א ס"ב.  
באור תורה ונר מצוה: ע"פ משלי ו, כג. וראה פרש"י שבת כג, ב (ד"ה בנים).

ג

הדיין ש' זלמן יוסף: אַלאַגי (דובאַוו), דובלין. אגרת נוספת אליו — אג"ק ח"ד אגרת א'קלג.  
משדי חמד מעי יוהכ"פ ס"ג סק"ה: בהוצאת קה"ת — כך ו (אסיפת דינים) א'תלא, א ואילך.

נדפס על ידי הרוצה בעילום שמו  
לזכותו ולזכות בני ביתו שיחיו  
ולראות נחת יהודי־חסידותי מכל יוצאי חלציהם  
ומילוי משאלות לבבם לטובה ולברכה בגו"ר  
מתוך הצלחה רבה ומופלגה בכל אשר יפנו